

ILUZE, NEBO STYLIZACE?

Co dává dětem iluzivnější divadlo s realističtější výpravou a co divadlo náznakovější či stylizovanější?

Iluze je v případě divadla míra zdání toho, že divadelní fikce je skutečností samou. Má tedy co dělat s realistickým až naturalistickým zpodobněním toho, co dílo zobrazuje – v scénografii, stavbě děje, v jazyce i v ztvárnění postavy hercem či loutkou. Protikladné je jí jakékoli zcizení, stylizace, stříhy a jiná, neiluzivní práce s časem, prostorem a dějem i epický princip vyprávění.

Bylo by krásné najít způsob, jak zjistit, co se v dětech děje při iluzivním či neiluzivním druhu divadla – jak to či ono vnímají, co je podstatou jejich zážitku, v čem spočívá a co jim to či ono přináší, co rozvíjí... Zatím žádná vědecká práce na tohle téma nevznikla. Ale leccos se zjistit dá. Reakce dětí na představeních i po nich, rozhovory s dětmi, jejich vyprávění i kresby leccos napovídají.

Hrajeme Tři zlaté vlasy děda Vševěda. Relativně iluzivní kousek: Erbenovo vyprávění je vedeno důsledně chronologicky, děj je souvislý, ucelený a zcela konkrétní (jakkoli pohádkový), čtyřicetimetrové jen lehce stylizované marionety na drátě se hlásí k tradičním loutkám rodinného divadla přelomu 19. a 20. století, scéna má malovaná pozadí, případně i kulisy chalup, skal či stromu, v některých obrazech postel nebo káď a taky vlnící se řeka a černé moře... Iluze bezmála dokonalá.

Děti s napětím sledují děj, smějí se, když král spadne s koně, tiše trnou, když se objeví staříčké vševědné slunce, hrozící pozřít Plaváčka, a uvolňují se, když ráno odlétá jako děťátko. Zjevně je strhává nejen vzrušující děj, ale propadají se do iluze skutečnosti. Svět je tu v takřka hmatatelné zhuštěné, nadto pro ně díky loutkám uchopitelné, zmenšené podobě. Zřejmě je těší a dává jim pocit jistoty to, že se tu potvrzuje podoba světa, jak ji znají.

Nevadí jim, že král a jelen, jehož honí, jsou plošní, monarcha spí na půdě, již tvoří otevřený tympanon divadla, že zavíraná a otevíraná opona chtě nechtě iluzi vždy utne, ani vypravěčský part, který přináší jisté zcizení, neboť je úkrokem mimo iluzi odehrávajícího se dění.

Když jim po představení půjčíme loutky, přistupují k nim ze začátku s jistým respektem, jako by se ostýchaly či bály vstoupit do jejich „životů“, ale po chvíli je samy začínají napodobovat: Plaváček odvážně kráčí a odhání dotírajícího hada, princezna cupitá a zbrojnoš rázně pochoduje... V kresbách a malbách dominuje dynamický Plaváček v akci, hrozivý Vševěd, někdy i zlý král; a samozřejmě krásná princezna.

Na repertoáru máme také inscenaci Hrnečku, vař! – rozehrané vyprávění pěti starých českých pohádek. Mára-vdova je totémová loutka – letným řezbářským upravený špalík. Vedle ní dcera – fousatý herec s šátkem na hlavě. Děti se zasmějí, ale ochotně přijímají, že jde o děvce i to, že se vzápětí potká s babkou, když si herec otočí šátek uzlem na temeno, a smějí se, když chamtivou matku odnáší látková kaše. Přijaly hru a její znaky – „jako“. Dokáží vidět v nehybném špalku ženu, ve vousatém muži

DIVADLO
zima '25
PRODĚTI

dívku i stařenku. Nepotřebují iluzivní popis. Stačí jim náznaky, zkratka, charakteristický detail, metafora. Zbytek si domyslí či dopředstavují.

Sedmicentimetrový stejně náznakově přířiznutý špalíček je Karkulka, agresivní vlk herec s šedým pomačkaným kloboukem, pod nějž Karkulku schlamstne, další dominantní postava – myslivec – je tentýž herec v pevném zeleném klobouku, jenž vlka zmuchlá a odhodí. Děti rozumějí, jásají, baví se, domýšlejí a představují si.

Slepička běhá kolem stolku, aby sehnala vodu pro kohoutka. Studánka je sklínka s přelévanou vodou, lípa větvička, panna opět onen fousáč v šátku, selka bandaska (jen si nejsem jist, zda si děti, jež bandasku s mlékem nikdy neviděly, význam domyslí) a švec elegantní dámská lodička. Ještě ke všemu jde o vyprávěné divadlo a přítomnost vypravěče-herce, který se tu a tam neskrývaně promění v postavu, neumožňuje propadnutí iluzi skutečnosti. Neumožňuje? Ale zážitku, prožití fikce, to zdá se nevdá.

Můj medvěd Flóra je půvabné vyprávění Daisy Mrázkové o nalezeném plyšovém medvídkovi, kterého malý Petr přinese domů. Umyjí ho, oblečou, ušijí mu čepičku; někdo ho posadí ke kytarě, a když ráno ostatní přijdou do kuchyně, Flóra hraje na kytaru, dají mu jehlice a Flóra plete, postaví před ni knížku a Flóra čte... Medvídek ožívá, stává se členem rodiny a pomáhá poznat, co všechno se dá v obyčejném světě hrou objevit a vytvořit.

Iluze v tomhle hraném vyprávění moc není. Vlastně ani žádný souvislý příběh; jen jednotlivé situace, vytvářené hrou a svázané tématem vztahu k obyčejné hračce, okolí, světu. Co musí být autentické, opravdové, skutečné, je přítomnost herců a hry. Z nepříliš iluzivního čtení několika úvodních vět se přechází do hry, chvílemi autenticky improvizované: reálný, „iluzivní“ plyšák, je v rámci reálného prostředí herny mateřské školy umístován k „stromu“ – rostlině v květináči, hraje na místní pianino a šplhá po zdejších žebřinách. „Jako“ – ale taky skutečně. A co by se stalo, kdyby Flóra zabloudila v lese? Kdyby dostala hlad? Kdyby se přejedla medu nebo se od něj strašně zapatla...?

Děti se nadšeně zapojují, samy vymýšlejí, co by se mohlo ještě stát a pomáhají Flóře situace řešit. Dobře vědí, že to jen „jako“, jen hra. Vědí, že medvídek je staříčkový plyšák, že strom je kytky v květináči, domácí kluziště, na němž Flóra krouží piruety, je místní stolek... – ale v nejmenším jim to nevdá. Přijímají hru a v té je možné všechno. Zjišťují při tom, že i v obyčejných, ba starých věcech, které nás každodenně obklopují, lze nalézat krásu, zažívat s nimi radost, dobrodružství, zábavu, třeba i to, co v nich není, ale mohlo by... Po představení přicházejí Flóru pohlédit a loučí se s ní.

Nestřlíím od boku: Vševěda jsme za jedenatřicet let hráli 1253x, Hrneček za devatenáct sezón 435x a s Flórou jsme to za dvaatřicet let zažili 674x.

Na iluzi není nic špatného – není-li jen plytkým popisem vnějšku bez jakéhokoli přesahu či podbízivým kýčem. Náznaková stylizace uspokojuje potřebu hravosti, aktivní představivosti, svobody, možnosti přetvářet a vytvářet. Děti potřebují to i ono.

Děti? Ty tříleté, nebo ty třináctileté?

K iluzi skutečnosti tíhnoucí realismus naplňuje zřejmě potřebu nejmenších dětí potvrzovat si, že jejich znalosti a představy o světě jsou správné, že si v něm mohou být jisti a cítit se bezpečně. Starší školní děti mnohdy iluzi reálnosti vyžadují jako potvrzení toho, že nejsou žádné „děti“ a vědí, jak to na světě chodí. Předškolní i mladší školní děti ale milují i hru, přetváření skutečnosti, svobodu vymýšlení a domýšlení si, ty školní také změny, variace, obracení věcí naruby. Mládež kolem patnácti až osmnácti se zase často vrací k uvolněnému stylizovanému náznaku i k abstrakci.

Luděk Richter

Je to těžké, protože do prožívání dítěte hned tak nevidím, navíc si myslím, že přes tohle případné vymezení cesta k přijetí inscenace pro dítě nevede. Teda, vzpomínám si, jak se náš úplně malý vnuk pobaveně smál, když rozzlobeného ptáčka zahrál kolíček na prádlo. Pobaveně proto, protože už věděl, že kolíček tím ptáčkem přece není, ale dobře postřehl zajímavé podobnosti mezi nimi. Così to napovídá. Ale upřímně si myslím, že děti jsou velcí realisti. Přijímají dobře velmi různorodé projevy hry, pokud jsou plné života, dokážou zaujmout a potkají se s už známými, prožitými zkušenostmi dítěte.

Blanka Šefrnová

Iluzivní, či realistické...? To není černobílý problém. Důležitým faktorem je u dětského diváka určitě věk, ale také vliv rodičů, školy, kamarádů, četby a mimo jiné i to, co je dítěti dáno, aby se tak řeklo geneticky. Každý jsme prostě trochu jiný od přírody. Nejde o duševní vadu, má-li někdo raději realistickou výpravu. Ta přináší v duši dítěte klid z toho, že rozumí dobře tomu, co se na jevišti děje, ale na druhé straně nerozvíjí fantazii, která je neobyčejně důležitá pro to, aby se dítě naučilo postupně vnímat krásno reality, ale také krásno fantazie. Pokud se to člověk naučí už jako dítě, stává se duchovně bohatším a tím i radostnějším člověkem. Pokud chceme v tomto smyslu ovlivnit dítě příběhem divadla, je třeba asi uváženě používat realismu i fantazie. Je to naše těžké, zodpovědné, ale krásné poslání. Nakonec ještě jedna důležitá věc. Vkus! Když člověk vidí ty šílené dětské filmy s postavičkami, které koulejí očima a klapou pusou... A děti to hltají... ach jo... Naštěstí má divadlo naléhavější vliv na dítě, než film. Je prý to prokázáno. No zaplaťpánbůh za realnost... Karel Šefrna

Iluzivnější divadlo vtáhne realitou života. Působí tím, že vše, co se děje, je jako opravdu. Může dát dětem možnost uvěřit, že to, co se na jevišti děje je skutečná pravda. A díky tomu snad prožít i účastně předkládaný příběh.

Divadlo náznakovější či stylizovanější skýtá možnost, aby si do něj divák promítal svoje vlastní představy, asociace, významy. Tedy svoje vlastní zkušenosti. Otázkou je ale míra stylizace, aby náznakovost nebyla vzdálena schopnosti dětského diváka s jeho primární zkušeností orientovat se v tom, o čem vlastně divadlo je.

Mirka Vydrová

Jako dítě jsem neměl divadlo nijak zvlášť rád, ani jsem do něj často nechodil. Vzpomínám si, že někdy přijeli herci do naší školky, jindy byla představení součástí mikulášských besídek a několikrát jsem navštívil i plzeňskou Alfu. Její proslulé inscenace ze 70.–80. let, jako Jan Žižka u hradu Rabí nebo Epochální výlet pana Broučka do XV. století, poměrně hodně stylizované či náznakové, se mi ale zdály ponuré, hrubě řezané loutky strašidelné. Vlastně jsem se tam bál. Hezké zážitky mi v dětství naopak přinášely výstavy vláček – realistických modelů krajinek, domečků a mašinek.

Častá odpověď na položenou otázku pravděpodobně bude, že náznakové divadlo podporuje u dětí představivost, a proto je přínosnější. Osobně bych však představivost podněcoval raději četbou, rozhlasovými pohádkami či hrami. Alespoň u menších dětí bych dal přednost iluzivní výpravě, zejména realistickým barevným loutkám, které se jim budou opravdu líbit. To pomůže vytvářet jejich klady vztah k divadlu, kde později, ve vyšším věku, jistě ocení i nápaditou stylizaci, která jim umožní těšit se z vlastní fantazie.

Zbyněk Doležal

SKLIZEŇ aneb CO JSME LETOS VIDĚLI

FESTIVAL 13+

Přehlídka mimopražských profesionálních divadel proběhla 5.–8. února v Divadle v Dlouhé již po šestnácté a mladým divákům od třinácti či patnácti let nabídla letos pět inscenací. Hrál se nejen na velkém jevišti, ale i v zmenšeném prostoru na jevišti před speciální „tribunkou“ pro diváky a také v avenue, vytvořené ve foyer kavárny.

Tématem bylo hledání identity, ale to se výrazně objevilo jen v inscenaci jihočeského Malého divadla Jak vytáhnout kořeny, rozehrávající pátrání jediné, česko-etopijské herečky Elišky Mesfin Bouškové po předcích v rodné otcově zemi. Podoba věcí hradeckého Klicperova divadla vykresluje manipulaci sebevědomé dívky nevýrazným mladíkem, který se do ní bláznivě zamiluje a nechá se přetvořit v odlišnou osobnost, aby byl po úspěšném pokusu „odložen“. Horror vacui libereckého Naivního divadla je koláž pohledů na život stárnoucího výtvarníka, spisovatele a přírodního myslitele Josefa Váchala – inscenace nepochybně zajímavá, ale s třináctiletými diváky poněkud se míjející. Dvě z pěti inscenací se zabývají oblastí sexuality. Dvě čárky ostravského Divadla loutek především otázkami reprodukčních funkcí ženy – menstruací, antikoncepcí, mateřstvím, interrupcí i klimakteriem. Poprvé brněnského divadla Polárka se soustředí na sex, jmenovitě na ten „poprvé“, a možná ještě víc ale na terminologii s ním svázanou.

Výběr je to různorodý, ale rozhodně zajímavý, kvalitní a nekonfekční, takže přehlídka potvrdila svou smysluplnost. Škoda jen, že na některých večerních představeních bylo mladých 13 či 15+ poskrovnu. (LR)

DÍTĚ V DLOUHÉ

Přehlídka se zaměřuje obecně na inscenace mimopražských profesionálních scén, vytvořených v posledním roce. Letos tu od 3. do 8. dubna bylo k vidění osm inscenací. Věkově nejnižší se pouští pražské Studio DAMÚZA ve svém pohrávání si s dětmi pomocí loutek, nazvaném Eyjú (10 měsíců až 3 roky). Těžko mluvit o inscenaci: tu vplují ryby, tu mořský rak, koník či mořská hvězda; rybky se najdou, zatančí spolu, obě herečky nám poděkují a nabídnou loutky dětem ke hraní. Jihočeské divadlo (respektive jeho loutková odnož nazývaná Malé divadlo) rozehrává v inscenaci Gaga (3+) téma vzájemnosti a potřeby pomáhat si na příběhu o ztroskotání lodí, plné gumových kachniček beze slov, jen pomocí loutek. Svérázný literárně-hudební kabaret libereckého Naivního divadla Ted! (5+) si pohrává s tématem času v básnických textech, písních i jevištních metaforách využívajících loutky. Princ a princ (5+) brněnské Polárky slibuje rozvinout téma stejnopohlavního vztahu, ale to záhy prakticky vymizí a změní se v běžný dobrodružný příběh dvou „kamarádů“ v džungli. Nicméně inscenace je to nápaditá, vtipná, svižná a moderní. Dramaturgicko-režijní tým Tomáše Jarkovského a Jakuba Vašíčka předvedl s vlastním souborem královéhradeckého Draka, „pohádkový ready-made podle Boženy Němcové“ Sedmero krkavců (6+). Ambiciózní a velkorysá inscenace kombinující herecké a loutkové divadlo, jejímž problémem je srozumitelnost až do té míry, že ten, kdo nemá pohádku v živé paměti, z inscenace ji těžko dešifruje. (Kdysi Loutkové) brněnské Divadlo Radost se v inscenaci Ronja, dcera loupežníků (8+) loutek vzdává a dnes již klasický příběh dvou dětí, jež se vzepou nepřátelství svých loupežnických otců a jejich band, odehraje čistě herecky. Buť způsobem utváření jevištních obrazů inspiraci loutkářským myšlením nezapře. Plzeňské Divadlo Alfa pod

vedením zmíněného hradeckého týmu přivezlo inscenaci Čáslavská – Tokio – 1964 (9+). Česko-japonské dílko již svým názvem napovídá, o jakou látku jde. Tématem je konfrontace skromného lidského přístupu titulní hrdinky s přístupem její namyšlené strojově perfektní sovětské sokyně. Kombinace hereckého a loutkového divadla, nápaditá a vtipná groteska. A do třetice stojí oba inscenátoři i za inscenací pořádajícího Divadla v Dlouhém Golem (12+). Ta titulem odkazuje k známé pražské pověsti, již rozšiřuje a obohacuje o další odkazy k tematice židovství, a hlavně prolíná s další pověstí o vzpouře doktora Fausta proti Bohu. I tahle inscenace je velice ambiciózní a nešetří množstvím jevištních prostředků a metafor. Stojí převážně na hereckém projevu, ale staroloutkářský Faust se tu bravurně přehraje na marionetovém rodinném divadélku. Významové spojení dvou přecejzen odlišných témat se ale tak úplně sdělit nedaří.

Co je společným jmenovatelem inscenací? Asi nejmíc to, že jde téměř výhradně o produkce bývalých či stávajících loutkových divadel. Ta se vesměs snaží distancovat od názvu „loutkové“ i zaměřením na děti. Ale obojí vyhnáno dvěma názvy vrací se oknem způsobu myšlení i zobrazování k mladým lidem. Chvályhodná je šíře věkové adresy, sahající od 10 měsíců po 12+. (LR)

ŠRÁMKŮV PÍSEK

Čtrnáct představení z krajských přehlídek, čtyři debaty o viděném, dva hosté a několik koncertů, dílen a představení v parku – to byla celostátní přehlídka experimentujícího divadla 64. Šrámkův Písek o víkendu 30. května až 1. června.

Tentokrát bez letitých matadorů, zato s řadou nováčků, o nichž dosud nebylo slychu, či pomalu se zavádějících matadorů časů příštích. Spojovalo je hledání živého osobního tématu mladých lidí s autorským vztahem k němu. „Obecných“ témat či formálních experimentů pro experimenty tu bylo pomálu. Experimenty se týkají často divadelního prostoru (ulice-avenue v inscenacích Podivný případ se psem, Morbus animi či Hružné hody ve Ville Santa Ritě) nebo práce s jevištním prostorem a jeho scénografickým strukturováním („parazit-ty“), nejčastěji však autorské práce s předlohou, ať už jde o divadelní hru (Rizoto, Morbus animi) prózu (Podivný případ, Quijote, My se deme mejt, Hružné hody, Nic, Dcerka, „parazit-ty“), či poezii (Milenci, Otevírám oči); a ač to zní paradoxně i původní, zcela autorské „texty“ (Předsevzetí, Dělat se musí).

Nejdál došly dvě inscenace. Především sobotecký soubor Poslední nakonec se svou inscenací My se deme mejt – otevřeným obrazem setkávání a utkvání se se sexualitou a její násilnou podobou, jež vyniká nejen hloubkou své otevřenosti, ale i propracovanou formou, včetně vyspělého herectví. Druhým vrcholem letošního Šrámkova Písku byla inscenace Quijote, Quijote, Quijote! Teátru Vaštar z Ostružna v Pošumaví. Tři pánové středního věku si pohrávají s motivy Cervantesova vedělíka jako novodobí Quijoti – napůl v duchu románu, napůl v realitě svých současných životů. Nevytvářejí obraz Cervantesova románu, nýbrž quijotství v našich životech a mezi námi.

Debaty byly vcelku živé, jakkoli (podobně jako fejetony místního zpravodaje) sklouzávají k filosofujícím úvahám o všehomíru a praktické divadelní stránky se dotýkají sotva zlehka.

K přidruženému programu v místním krásném parku (stejně jako k alespoň symbolické procházce po nejstarším kamenném mostě u nás) jsem se nedostal, neboť program byl nabitý a šlo se z představení na představení. (LR)

DĚTSKÁ SCÉNA

53. celostátní přehlídka dětského divadla proběhla ve Svitavách od soboty 14. do čtvrtka 19. června a obsáhla osmnáct inscenací dětských souborů, které postoupily z krajských přehlídek, tři hostující inscenace a tři semináře pro dospělé divadelníky.

Co se inscenací týče, patřil letošek k těm úrodnějším: dobrá třetina jich stojí za opakované zhlédnutí a ani zbytek se neměl za co stydět. K vrcholům patřila otevřená a upřímná výpověď o strastech (i radostech) kolem menstruace pražského dívčího souboru Šicí stroj při ZŠ Naše škola nazvaná TO., nahlédnutí do pokřiveného totalitního Československa v autorské, mistrovsky zahrané inscenaci ostrovského souboru HOP-HOP Rozdvojený svět, křehká, rovněž autorská loutková pohádka pro nejmenší Podejme si tlapku od žamberského souboru Na paloučku, hravá a přitom pohybově přesná pohádka pražského Tanečního studia Light na námět Pana Cecila Bruma Nechoďte k němu v neděli nebo dojemný pokus starších školních dětí turnovského souboru Myšmaš o přihlášení se k staré řecké báji o lásce až za hrob Orfeus. Vedle toho se v programu objevily i vtipné a vynalézavé Staré pověsti udatného národa českého v podání Dramatického kroužku z Jičína, rovněž nápadité útržky z deníku pubertáka Adriana Molea Třináct a tři čtvrtě jindřichohradeckého souboru Adriani, zdařilá parodická pohádka Ladislava Smoljaka Acylpyrínci poděbradského souboru Dram&tak nebo fantaskní hledání historie vlastního města v inscenaci Dům aneb I stěny mají (D)ušu šumperského souboru Tvaroh(ry). Přínosné byly i hostující inscenace Písání Džona Lemouna, v nichž starší skupina již zmíněného Tanečního studia Light zpracovává pomocí tanečně-pohybových kreací a úryvků živě realizovaných písní Beatles texty Johna Lennona, nebo radostně rozehraná Sněhurka a sedm trpaslíků drahotěšického Divadlo Vítů Marčička.

Diskuse byly stejně jako loni zdařilé. Je povzbuzující vidět kolik mladých lidí najde odvahu i schopnost vyjádřit svůj pohled na viděné, a především to, že jsou to názory zasvěcené, poučené, na úrovni. To, že se porotci při diskusích nepředvádějí, netouží dominovat a trumfovat konečným moudrem, ale aktivně se zapojují do diskuse jako rovnocenní partneři, není tak běžné a je velmi produktivní.

Počet seminářů se scvrkl na tři. A je třeba znovu si povzdechnout nad trvajícím zesláblou účastí seminaristů, které již dlouhou řadu let představují jen studenti několika středních pedagogických škol a katedry výchovné dramatiky pražské DAMU. Zaplať pámbů za ně! Ale kde jsou praktikující vedoucí dětských souborů, učitelé dramatické výchovy a další zájemci o divadlo hrané dětmi? Kdo není na Dětské scéně s hrajícím souborem nebo v placené funkci lektora či redaktora, se tu prostě neobjeví. (LR)

LOUTKÁŘSKÁ CHRUDIM

74. loutkářská Chrudim – národní přehlídka amatérského loutkového divadla – začala jako vždy v posledních letech v poslední školní pátek 22. června a skončila ve čtvrtek 3. července. V hlavním programu se objevilo sedmáct amatérských inscenací, které doplnilo čtyřiatřicet dalších: pět amatérských, čtyři profesionálních statutárních divadel, dvacet českých, dvě česko-slovenské a tři zahraniční inscenace nezávislých profesionálů a k tomu více než třicet dalších produkcí loutkářského pouličního festivalu.

Hlavní program, složený z inscenací amatérských loutkářských souborů, vybraných na jedenácti krajských přehlídkách, byl mimořádně kvalitní. Minimálně pět, možná i deset z nich bych rád viděl znovu – přičemž průměr na takovou přehlídku bývá dvě až tři. Samozřejmě bylo i pár těch, které bych znovu vidět nemusel, ale tak už to bývá: není každý den posvícení. K těm nejsilnějším patřila variace na drama bratří Mrštíků

Maryša Vávrová Bažantovy loutkářské družiny z Poniklé (neboli Tomáše Hájka), převyprávěná z pohledu Vávry; zdánlivá komedie, ve skutečnosti tragická groteska v pěti obrazech. Inscenace Hany Voříškové a Markéty Stránské Jabka je pozoruhodné vyprávění o děděné rodinné tradici vykrajování jablek, vždycky těch horších, protože ta lepší necháme na později; prajednoduché prostředky, magicky silný dojem. K vrcholům patřila i křehká, jemná pohádka čtyř starších školních děvčat žamberského souboru Na paloučku Podejme si tlapku s plošnými loutkami a maňásky. Plzeňský Rámus věren své snaze o živá, osobní a apelativní témata vytvořil inscenaci Kdyby tisíc ježibab, začínající jako příhoda z rodinného života, pokračující jako komické hraní si na vojáčky, poté pohádka, v níž čarodějnice začaruje vojáky v idylické umělce, aby pak veškerou legraci ukončila syrová siréna a vyhlášení mobilizace, při němž tuhne krev. Maryška brněnského souboru Frgál na nitkách je v souladu s teenagerským věkem čtyř protagonistů punkovou parafrází klasické Maryšy, zahranou předmětným divadlem pomocí sklínek. A za zmínku stojí i další inscenace. Například jedna z nemnoha inscenací pro děti – Dlouhý, Široký a Bystrozraký opavského Opalu, kombinující propracovanější putování plošnými loutkami s méně dotaženými dialogickými situacemi hranými marionetami na drátě. Nebo Smetišť mladého souboru Tutu Bazo z turnovské ZUŠ a parodická verze filmového Kmotra Mafia Mia se specifickou „česko-italštinou“ Rudy Hancvencla z jabloneckého Vozichetu, či experimentální tanečně-výtvarná korejská legenda Changgwi mladé herečky opavských Rarášků.

Čtyři veřejné diskuse zaujaly především aktivitou „veřejnosti“. Co se týče poroty, patřím k těm, kteří mají pocit, že se toho od ní moc nedozvěděli. Pět názorově velmi podobných osobností okomentovalo inscenace (z toho tři dramaturgo-režiséři) jen stručnými dílčími poznámkami s víceméně shodným, poněkud specifickým viděním, a podobně telegrafické byly i útržky jejich pohledů ve Zpravodaji (aspoň že tak konečně!), takže překvapená „veřejnost“ se jejich hodnocení dozvěděla až ze závěrečného, vskutku překvapivého udílení cen.

Seminářů bylo letos 19, seminaristů 350 a kapacity jednotlivých scén i ubytovacích zařízení praskaly ve švech. Zdá se, že megalomanský růst posledních let narazil na svůj strop.

Ani dílčí nedostatky však nedokázaly narušit pocit svátku amatérských loutkářů, jenž je i nezpochybnitelným začátkem prázdnin a startu do nové sezóny. (LR)

EJHLE, LOUTKA

Na konci prázdnin, v Žamberku, na festivalu Ejhle loutka, je to vždycky fajn. Vybrané, zajímavé loutkové kousky, za kterými stojí taktéž zajímaví lidé. Často s originálním humorem, který tak potěší! Prostředí festivalu je taky vybrané – opravená fabrika Vonwillerka se skvělou cukrárnou, stan pod skálou s kapličkou nahoře. A kolem teče Orlice... Potěšitelný je koncept festivalu, který už léta kombinuje divadlo loutkové, hlavně profesionální, se zajímavými kapelami. Uspokojivé je, jak se tento druh divadla báječně doplňuje s nejrůznějšími hudebními žánry. To by stálo za úvahu. Letní lehkost a hravost převažuje, ale přesto, první den bývá většinou určen spíš dospělým a tady se můžeme potkat i s komplikovanějším zážitkem. Tak třeba francouzská hudební parta Les Gars d'en bas – výborná! Nebo Postradatelní Buchet a loutek. A úplně na začátku, na továrním dvoře, akrobatický Holektiv s vlasteneckými Letkyněmi. A výběr sobotních představení pro děti jim rozhodně vkus nezkažil: divadlo jednoho Edy, Divadlo b, Buchtý a loutky a skvělé dámské duo Miza in scena. Festival pravidelně končí taneční hudbou pro děti, tentokrát to byl Bombardák. Třeba příští rok přijedete... (BŠ)

BUDIŽ STÍN!

Letošní bienále „samozvané národní přehlídky stínových divadel“ v Poniklé bylo již páté. A řádně se rozrostlo: tentokrát už od pátku 3. do neděle 5. října bylo k vidění sedmáct inscenací, které zcela, částečně či takorba stopově využívaly stínohru či promítání meotarem. Devět z nich byly drobničky do 15 minut, čtyři mezi 20 a 30 minutami a čtyři od 40 do 50 minut, drtivá většina už od dětského věku, jen dvě vysloveně pro dospělé.

K nejzajímavějším patřilo groteskní zpracování Erbenovy Lilie pod názvem Ecitky mladého brněnského souboru Frgál na nitkách, křehká a čistá Mikulkova pohádka O smutném tygrovi od SPRD PAPRD Praha-Děčín-Pardubice, o níž jsme již referovali, hororový Kocour místního souboru Myatáta – tedy Františka (dvanáctiletého autora námětu) a Štěpána Hájkových a jejich táty Tomáše) či poeticky slibné Nedá se to zastavit choceňské Hanky Voříškové a venkoncem i poněkud nedotažená Mikulkova Pohádka z nemocnice od Evy Pecháčkové z Benátek u Litomyšle. Zajímavý svou autorskou angažovaností byl také pokus mladého souboru NaHrani z Hané, nazvaný Komorebi. Ze čtyř profesionálních inscenací stojí za zmínku Deset, dvacet, brácha v břiše pražské Damúzy alias Mirky Bělohávkové z Jeřmanic, nabitá (snad až příliš) inscenace o očekávání bráška a příchodu na svět, obsahující i základní poučení o zrodu onoho záhadného zázraku, a Kriplštreka brněnského Divadla Líšeň ze života bezdomovců, vzdorujících „bezmoci, smrti a nuzáckému životu“. A k tomu řada prvních ochutnávek stínohry, slušných pokusů, i pár omylů – což je u pracovní přehlídky zcela na místě.

To neúžasnější nakonec. Co dokáže v jedenáctisetřicetileté podkrkonošské obci s pomocí hrstky místních nadšenců a obětavců zorganizovat starosta a duše přehlídky Tomáš Hájek je obdivuhodné a bezmála neuvěřitelné: snad stopadesát účastníků, které ubytuje, nakrmí, napojí a nakáví, sedmáct souborů a jejich představení na pěti hracích místech po rozlehlé vsi a doprava do nich, čtyři rozjímání o divadle s porotou, solidní programová brožura, v níž chybí snad jen údaje o tvůrcích, seminář o stínohře, výtvarná instalace a fotografická výstava, dvě vlastivědná zastavení s velmi živým obrazem... (LR)

POSED

...neboli POdzimní SEtkání Divadelníků není vymezen(o) formou divadla hereckého, loutkového či jakéhokoli jiného, nýbrž tématem, jež dle návrhů účastníků určí v poslední instanci jeho zakladatel a organizátor Petr Mohr. Ten letošní se konal v sobotu 18. října ve svitavském Trámu a v klubu Tyjátr před zhruba stovkou diváků, s třinácti účinkujícími soubory či jednotlivci; tématem byl Karel Čapek. Paleta forem a přístupů byla široká: od četby či přednesu drobnějších textů přes oslavnou písňovou ódu či kvíz o reáliích Čapkových pohádek až k hereckým a loutkovým kreacím.

Z prvé skupiny byla nejpůsobivější neokázale citlivá interpretace Čapkovy eseje Chvála řeči české v podání svitavské Jany Mandlové. Píseň a kvíz nabídla třeba Strnadová ze Žamberka. Z drobnějších či středních inscenací pak zaujala třeba podpovídka Muž, který tvrdí, že dovede lítat ponikelského soubůrku Myatáta (Tomáš Hájek se syny) či stínoherní Nedá se to zastavit! Hanky Voříškové z Chocně, byť tentokrát (pro mne ne zcela šťastně) posunutá z poetického čekání na zážrak rozpuknutí květu do polohy jakési parodizující komické opery. Bajky Ze života hmyzu? Pražsko-děčínského SPRD PAPRDu vynikly komediálním herectvím všech tří dam, ale utrpěly absencí titulů jednotlivých bajek, určujících, který druh hmyzu se právě vyjadřuje. Také v apokryfu Římské legie jaromeřské ZUŠ je nejsilnější herectví skupiny děvčat i jediného chlapce; na škodu je zbytečná transformace chludných vojáků v jejich družky, protože tím ztrácí smysl základní téma povídky – jejich dohadování se, jak to v té, které bitvě bylo. Formou

hereckého divadla realizoval povídku Šlápěje i soubor Modré Haiku svitavské Dramatické školičky. Svitavské Céčko spojilo do zdánlivě společné loutkové inscenace epizodu o seznamování se Karla Čapka a Olgy Scheinpflugové s dvěma podpovídkami, jejichž tématem je touha po nemožném (nebo „nemožném“?); problematičtější je i divadelní chudoba inscenace s minimem jednání postav.

Že je Čapek vskutku výsostný literát, se ukázalo nejen kvalitou jeho děl či dílek, ale i množstvím čtených či z paměti přednesených výstupů a také tím, že jeho předlohy (založené na nezaměnitelném člověčenství a spíše na dialogu, vyžadujícím mimicko-gestickou interpretaci, než na dynamické akci) tíhly spíš k zpracování divadlem hereckým než loutkovým.

Posed nepřinesl nějakou superpůsobivou inscenaci. Je to přehlídka pracovní a přátelská. Jezdí se na něj i s věcmi nehotovými, ledva nahozenými či určenými pro tuto jedinou příležitost, a jeho důležitou součástí je setkání s kamarády stejné krevní skupiny. Diskuse se tu, žel, nevedou – jen chce-li si někdo s někým popovídat během následného rautu, může tak učinit; ale nedozví se, co si myslí ostatní a diskuse se těžko může posouvat a rozvíjet. Přesto je to SETkání užitečné a milé. (LR)

PŘELET NAD LOUTKÁŘSKÝM HNÍZDEM

Ve čtyřech dnech 6.–9. listopadu 31 představení 24 inscenací, 2 koncerty, 1 bojovka, 4 kočovné herny v Roztokách u Prahy, 2 kolokvia, 4 diskuse a 1 vyhlášení ceny Erik za nejlepší loutkářskou inscenaci minulé sezóny, to vše na 5 scénách a v 3 dalších prostorech novoměstského Minoru, 3 holešovického Alfreda ve dvoře, 1 v staroměstském Divadle v Dlouhé a 1 v žižkovském Paláci Akropoli, o zmíněných Roztokách nemluvě – tak vypadala pětatřicátá přehlídka nejlepších loutkářských inscenací amatérských souborů, profesionálních statutárních divadel a nezávislých profesionálních skupin. Žel, některá představení i kolokvia se překrývala, takže vidět vše nebylo možné a při přejezdech mezi vzdálenými divadly šlo leckdy o závod s časem.

Na přehlídku míněnou jako setkání loutkových profesionálních divadel statutárních a nezávislých i amatérských se mezi 24 inscenací skutečně také 3 amatérské dostaly; 7 pocházelo od statutárních divadel a 14 od profesionálních nezávislých skupin.

Co do programu byl letošní Přelet mimořádně kvalitní, neb poslední loutkářská sezóna byla zjevně úrodná. Zasloužili se o to jak amatéři, jejichž Maryša Vávrová (Bažantova loutkářská družina Poniklá) a Jabka (Hana Voříšková a Markéta Stránská) obsadily dvě prvá místa v hlasování o výroční cenu Erik, a nezapadla ani Maryška brněnského Frgálu na nitkách (nemluvě o tom, že další dvě až tři inscenace z Loutkářské Chrudimi by se na Přeletu svou kvalitou rozhodně neztratily), tak i hojně zastoupené nezávislé skupiny, mezi nimiž vynikly Soudružky s kroužky (Dominik Migač, Marta Hermanová a Jan Pichler), a statutární divadla, zejména Černý partyzán Minoru, Golem Divadla v Dlouhé či Nebojsa českobudějovického Malého divadla. (O Maryše a Jabkách jsme psali v letošním Čtvrtpodzimníku, o Light in the Darkness v Čtvrťarníku '24, další recenzujeme v tomto čísle.)

Přehlídka ukázala nejen kvantitu a šíři, ale i kvalitu loutkářské tvorby. Prakticky ve všech případech jde o původní autorské inscenace, byť (v menšině případů) volně inspirované existující předlohou. Zhruba třetina jich směřuje k mladším a třetina k starším dětem, necelá třetina k dospělým.

Ani zdaleka nejde jen o pohádky. Maryška, Černý partyzán i Soudružky s kroužky se zabývají velmi současnými společenskými tématy, Deset, dvacet, brácha v břiše nadčasovým tématem početí, těhotenství a porodu z pohledu dítěte, Jabka tradicemi

a zvyky v našich životech, Maryša Vávrová zodpovědností za manipulaci druhými a přehlížení jejich jedinečnosti, svobody a práva volby, Frankenstein se dotýká morální otázky zásahů do sféry samotné podstaty lidského bytí...

Výrazným fenoménem je nárůst hry a hravosti. Jednak jako způsobu tvorby inscenací, jež nevznikají coby jevištní „provedení“ či interpretace předem dané, byť třeba vlastní, autorské předlohy, nýbrž cestou hravosti, jako výsledek hry na dané téma či námět. Jednak také hry-hravosti jako jednoho z hlavních témat (ne-li toho hlavního) vzniklé inscenace. Nejzřetelněji to je patrné v inscenaci Hloupý Honza není blbý, ale i v inscenacích Pelech, Plechovka, maják a ryba, Velká smůla, Ovečky, ovečky, pojďte domů, Deset, dvacet, brácha v břiše nebo i v Shakespearovské loutkové mši.

I tentokrát se objevily také inscenace, vzbuzující pochyby jak co do umělecké kvality, tak co do zařazení na přehlídku loutkového divadla. Máme považovat za loutkovost dva několikavteřinové vstupy dvou maňášků koček a hůlkové loutky ptáčka v inscenaci Pohádky pana Zavřiočky nebo na pět minut se mihnuvší javajku v dva roky staré tanečně-pohybové inscenaci Light in the Darkness?

Erika – cenu za nejlepší loutkovou inscenaci roku, která je po krátkém experimentu znovu předávána během Přeletu, získala letos Maryša Vávrová amatérské Bažantovy divadelní společnosti z Poniklé (čili Tomáše Hájka), jako druhá se umístila rovněž amatérská Jabka Hany Voříškové a Markéty Stránské, třetí Soudružky s kroužky nezávislé skupiny Dominika Migače, Marty Hermanové a Jana Pichlera.

Post scriptum – jen pro upřesnění, aby se netradovaly omyly a polopravdy: Při letošním udílení Erika bylo řečeno, že Erik byl do roku 1976 udělován jako individuální cena. Pravda je, že roku 1991 jsem jako předseda České sekce (později střediska) mezinárodní loutkářské organizace UNIMA spolu se založením Přeletu (ale nezávisle na něm) vymyslel dvě ceny: pro jednotlivce nebo soubory za výrazný umělecký počín v oblasti profesionálního a amatérského loutkového divadla; nejmenovaly se Erik. Roku 1997 vymyslel člen předsednictva UNIMA Karel Šefrna taktó (podle věhlasného loutkářského teoretika i praktika Erika Kolára) nazvanou cenu za nejlepší loutkovou inscenaci sezóny, jež předešlé ceny nahradila.

A když už jsme u těch oprav: před každým představením Přeletu, tedy jedenatřicetkrát, zaznělo v jinak zdařilé znělce přehlídky, že Loutkář je nejstarší časopis na světě. Není. Dokonce ani u nás; tím jsou Květy, vycházející od roku 1834. Loutkář, vycházející s drobnými přestávkami od roku 1912 (tehdy jako Český loutkář), je nejstarší loutkářský časopis na světě. (LR)

RECENZE

ALFA Plzeň: Ole! Andersen! Pohádky pana Zavřiočky (autor neuveden, režie: Šimon Spišák)

Na scéně stojí několik křiklavě barevných stolů, na nich nohama vzhůru židle a židličky. Zavřená hospoda? Přichází vypravěčka a představí nám jako děti tři postarší pány a mladší dámu. „Děti“ se jako baví; nejdřív o „ho.nu“, které jednomu z nich někdo poslal na mobil (nevím, jestli slovo, nebo obrázek); na to později navazuje motivická linie „prdění“. Dalších pětadvacet minut je nekonečné čekání na to, že se snad začne něco dít a o něco půjde. Místo toho se pořád jen mluví (vyhýbám se výrazu žvaní) o věcech, které jdou zcela přes hlavy přítomných dětí nejen kvůli zmínce o Freudovi a René Descartovi, ale především kvůli tématice, která děti zjevně nezajímá. Zřejmě má

jít o nabourávání klišé, zavedených „pravd“, mouder a slušňácké prudérnosti. Nabourává se však jen vkus a mentální výdrž diváků. A vzniká otázka, pro koho to vlastně hrají? Pro sebe? Aby si zablblí?

Jakýmsi tématem, které se nitkovitě probíjí legráckami, jsou sny, specificky pak problém jednoho z „děti“, jemuž se nic nezdá, takže je zřejmě špatný člověk. Druhým „tématem“ je odmítání, devalování a zesměšňování pohádek. To vrcholí panem Zavřičkem – záhadnou postavou, která přichází jako nositel krásných snů, aby se vzápětí zlomil do sadistického zlouna, jenž degraduje pohádky tím, že je vysvléká do naturalistické reality. Po pohádce o kovošrotu a o Cínovém vojáčkovi, na němž je nejzábavnější, jak mu kule roztříštila a utrhla nohu, to pochopí i cynické jevištní „děti“ a vyženou ho. Hle: morální naučení! (Jedno z klišé, z nichž si na začátku utahovali.)

Hlavním inscenačním principem je cochcálismus, který se snaží tvářit jako hravost, ale ve skutečnosti jde spíš o trapnost. Zřejmě ve snu (a v pohádce) je možné cokoli. Možná – ale je třeba dát si pozor, aby to nebyl zlý sen a divák si neřikal, že se mu to snad jen zdá.

Loutky? Co přivedlo tento kousek na Přelet nad loutkářským hnízdem? Ti dva na patnáct vteřin se objevivší maňásci koček a desetivteřinový ptáček? Nebo snad inscenaci nikdo z vybírajících organizátorů neviděl?

A mimochodem: vyvolat chlapečka v desáté řadě, aby vyprávěl svůj sen a pak prohlásit, že není slyšet a dál si ho nevyšímat, je hořká zrada, která se neodpouští. (LR)

BAJKA Český Těšín: Frankenstein (adaptace a režie: Lukáš Bouzek)

S harmonikou nastoupí na scénu maškarní průvod komediantů, jemuž dominují tři kostlivci, a ohlásí jarmareční komedii. Rozmáchlá scéna tomu odpovídá: obě krajní křídla jsou pokryta pohyblivými obrazy lesní zvěře (?), uprostřed ruleta života a smrti a nad ní široké okno s pěticí velkých růží na špejích, jak to na pouťových střelnicích bývá; střelnice je arciť něco jiného než jarmareční divadlo a její princip se pak uplatní jen v ne zcela klíčových momentech smrti Frankensteinových souputníků. Hraje se převážně „živě“ – herecky. S plošnými loutkami a později s půlmetrovým manekýnem herci spíše jen potřásají a významy vytváří za loutkou vlastní mimikou. Monstrum, jež Frankenstein stvořil je poskládáno do nadživotní velikosti a projevuje se jen minimálně.

Po předešle v podobě ankety o tom, zda byl Frankenstein vědec, nebo příšera (což je tak trochu záměna tvůrce a jeho výtvoru, nehledě na to, že děti od deseti let jen těžko tuší, o čem hlasují), se začíná vsutku ab ovo: spermie závodí a zápasí, až ta vítězná přivádí na svět Viktora Frankensteina; otec filolog, matka v domácnosti. Viktor dospěje, stane se vědcem, vytvoří umělého člověka... Ale co dál?

Tvůrci se zřejmě nechali strhnout atraktivitou nestvůrného homunkula, nepříliš funkčně k němu přidaných kostlivců a morbidní přitažlivosti smrti, ale téma, jež by to neslo, nesdělili. Místo toho na závěr přilepili homunkulovo vyjádření, že ho nikdo nemá rád – arciť jen ve slovech; v inscenaci se o nedostatek lásky a její potřeby nehraje. Nedožíváme se, co Viktora žene k vytvoření homunkula? Říká, že chtěl stvořit někoho, kdo by sloužil lidstvu; ale to slyšíme až zpětně – v ději se to neobjevilo a neprojevalo. Není sdělen ani jeho vztah k otci, matce či k přítelkyni Elisabeth – vytušit jej můžeme až při sestřelení jejich růží. Co s Viktorem udělal jeho „úspěch“ a jeho další osudy? A co onen homunkulus: je hrůzný jen svým vzhledem, nebo už samotnou archetypální nepřijatelností zásahu do věcí, jež náležejí jen Bohu či přírodě? Nakonec vzniká otázka, kdo je ústřední postavou, o níž se hraje. Dle titulu i většiny děje je to Viktor Frankenstein; dle závěru a proklamovaného „tématu“ potřeby lásky je to však jeho výtvor. Věřím, že inscenátoři vědí, co chtěli říci – ale inscenací to nesdělili.

Je tu spousta práce, spousta nápadů, spousta energie, spousta materiálu, ale zdá se, že inscenace zabloudila mezi atraktivními obrázky. Zdá se, že zásadním omylem byl nápad jarmarečního divadla, jehož základem je střelnice a motiv smrti, reprezentovaný především trojicí kostlivců. Tenhle vnější „obal“ pak přebíjí a zahlcuje vše, co by mohlo být pod ním a strhává pozornost k vnějškovosti na úkor sdělení. (LR)

DOMINIK MIGAČ, MARTA HERMANNOVÁ, JAN PICHLER: Soudružky s kroužky
(autoři a režie: soubor)

Portál „rodinného loutkového divadla“ tvoří rámeček dřevního televizoru, v němž vidíme všední dny i slavný okamžik české ženy v roce poslední spartakiády 1985. Z domu č. 1 vyjde plošná dvacetacentimetrová žena, vystřižená z tehdejšího časopisu, otočí se, zavře dveře a odchází. Tabulka s číslem se změní na dvojku, z níž vychází a odchází stejná žena, číslo tři a další identická žena, řada domu s čísly čtyři, pět, šest... Proti ženě kráčí naprosto stejná žena, další a další, další, jež vede za ruku dítě – zmenšenou ženu..., jízdá autobusem, metrem, fronta před samoobsluhou s desítkami týchž žen, žena koupí rohlík, pak módní časopis, v obchodě si vybere nové šaty a na ulici potkává své další dvojnice v týchž šatech... K tomu slyšíme reálné zvuky a úryvky z dobových televizních komentářů, až nakonec nadejde ta slavná chvíle: na největší stadion na světě nastoupí řady identických cvičenek, vzorně poskakují vpravo a vlevo, zdvíhají nohy i ruce a hlasatel dojatě vypráví o krásných chvílích a o tom, jak se všichni těší na příští spartakiádu v roce 1990...

Vtipná, technicky dokonale vypracovaná (D. Migač prý vyráběl výpravu dva roky) a v přesném temporytmu provedená groteska rozpohybovaného „výtvarna“ působí jako rozhýbaný komiks. Obraz stereotypní, uniformní a při vší barevnosti šedivé všednodennosti, kontrastované vzletně radostnými popisy reality. Autorské divadlo v tom nejlepší slova smyslu: výpověď tří mladých (loutko)herců o světě, v kterém by nechtěli (a naštěstí nemuseli) žít. (LR)

KWOSHCH, GOSTEVA, DOBRODINSKÁ: Shakespearovská loutková mše
(autoři a režie: soubor)

Zdobný oválný stůl, starožitné předměty a látky, občas dvacetacentimetrové marionety, trojrozměrné či plošné, oblečené do splývavých rouch, spousta rozžíhaných a zhášených menších i větších svíček a dvě pomalu, obřadně se pohybující dámy; mysteriózní atmosféra evokující alžbětínskou dobu, odlesky a reflexe Shakespearových dramát v podobě reprodukováných anglických úryvků či jeho podobizna otištěná na plátěné roušce jako veraikon... Spousta nápadů a zajímavých efektů.

Má to jen jednu chybu: s renesančním dramatikem se to zcela míjí. Shakespeare nebyl žádný kostelní duch, ale divadelník zatraceně pozemský. Nepsal pro éterické duše – jeho plnokrevné hry milovali nejen dvořané a sama královna Alžběta, ale i obyčejní Londýňané, lidé z doků a řemeslnických dílen. Hítali je, rozuměli jim, bavily je. Shakespeare byl autor vskutku lidový. Ostatně byl i dobrý podnikatel a věděl, že jinak by sebe a svou trupu neuživil. Jak správně praví program, divadlo Globe stálo na břehu Temže. (LR)

GEISSLERS HOFCOMOEDIANTEN: Rezavá Anna aneb Zač je toho kost
(koncept: Claudia Efimiadisová, Lucie Valenová, Helena Koblischková, režijní supervize: Petr Hašek)

Jednoduchá zápletko o hříšné Anně, která se chce vykoupit nákupem ostatků, je odehrána dvojicí dam v bohatých funkčních kostýmech brilantním groteskním herectvím

nadsázky za občasného použití loutek, paravánu s okénkem, v němž hrají, větší kufrovité bedny a „věšáku“ na ostatky postupně vytvářející lidskou postavu. Spousta krásných, perfektně odehraných detailů, takofka fór za fórkem, leč princip výčtu jednotlivých hříchů působí kompozičně poněkud monotónně. Tak trochu mnoho povyku pro nic. (LR)

JIHOČESKÉ DIVADLO / SOUBOR MALÉHO DIVADLA České Budějovice: Nebojsa (autor neuveden, režie: Petr Varga)

Babička marně honí děti do postele. Těm se nechce spát, a tak si vyprávějí a přehrávají strašidelné historky. „Vyprávějí“ postupně různé děti, ale ne vždy je zřejmá spojitost osobností jednotlivých dětí s epizodou, kterou to, které dítě vypráví. Ne všechny epizody také mají účinnou stavbu, zakončenou pointou.

Adaptace lidové pohádky je v inscenaci posunuta nejen rámcem strašících se dětí, ale i v tom, že rošťáckého nebojsu Matěje posílá naučit se bát jeho žena Andělka. Matěj se ve světě bát nenaučil – to až doma ve strachu o synka stejně neposedného, jako je on sám. Jen si nejsem jist, nakolik se tahle trochu přilepená pointa setkává s myšlenkovým i citovým světem malých diváků a zda ji prožívají s námi.

Ve „vyprávění“ mají nemalou roli hůlkové loutky a maňásci – a je potěšením sledovat, jak dobře je herci ovládají od rozmáchlých akcí až po působivé jemné detaily. Příjemný je i humorný nadhled, jenž neskluzává do shazování pohádky ani do přehlížení dětí a do nedbalosti v provedení. Milá, příjemná a dovedná inscenace pro děti od čtyř let. (LR)

MINOR Praha: Černý partyzán (scénář a režie: Jan Jirků)

Životní příběh českého Roma Josefa Serinka od narození v Bolevci u Plzně, osiření, pramizernou výchovu, rvačky a krádeže, střety s četníky i věčné ústryky přes svatbu a narození dětí, internaci v koncentráku v Letech, útěk, ztrátu ženy i dětí až po boj s nacisty v roli velitele partyzánů na Vysočině začíná na scéně, kde uprostřed před půlkruhem zalesněných kopců sedí mramorová socha. Hrdina, ale takový... černý... a ani nezahynul... ..je vůbec vhodné ho připomínat?

Groteskní nadhled ironizuje klišé a falešné předstírání oficiálních uctivacích aktů a režimních rituálů. Vše je pojmáno lehce nevážně, ale s úctou. Silně stylizované, bezmála taneční pohyby stírají nebezpečí patosu se skutečného hrdinství a umožňují i odkrýt ne zrovna vábné stránky našich povah v morálně ambivalentních situacích, jako v případě zastřelení generála Vojtěcha Lužy českými četníky na udání českými lidmi. Někdy herce zastoupí „loutky“ – půlmetrové kabátky – třeba když je na strážní věž, která na podstavci vystřídala úvodní sochu hrdiny, věšena romská dívka, obviněná z pokusu o útěk, nebo když duše zastřeleného synovce odlétá do výšin. Inscenace se pohybuje v těžko oddělitelných polohách mezi dominujícím hereckým divadlem, divadlem loutkovým a divadlem výtvarné akce – například když Serenek, který splynul s lesem, má záda porostlé smrčky nebo když se ruský partyzán maskuje jako kmen stromu špalkem nasazeným na ramena.

Rámcovou formou je to divadlo epické, vyprávěcí, dynamikou dramatické a místy i lyrické – především díky živé hudbě čtveřice muzikantů a krásným vícehlasům v občasných písních, jakož i zapojení výtvarné složky. (LR)

NAIVNÍ DIVADLO Liberec: Akce Rosomák (autor a režie: Johana Bártová)

Táta se synem Šimonem, spíš měšťtší závisláci na mobilech než milovníci divočiny, vyrazí na pronajatou chatu. Než se stačí zabydlet, Šimon se ztratí – je unesen liškou, která mu spolu s rejskem a ursonem slíbí, že ho pustí, jen když je zbaví rosomáka,

který svým řevem tyranizuje les. Štěpán splní několik úkolů u králíka, netopýra a krčka (přičemž se naučí prosit), zjistí, že rosomákův řev je úpění bolestí a zbaví ho trnu zabodnutého v noze.

Tři mladí muži hrají látkovými manekýny od patnácti do padesáti centimetrů, rosomák je herec s maskou, zabalení v kožešině. Tvárná, proměnlivá scéna s různými norami, průlezy a doupaty je pozoruhodná; trpí jen tím, že na jejím pravém konci při všech proměnách zůstává neproměněn dominantní králíkův dům, což iluzi změny prostředí poněkud bourá. Kouzlo romantického dobrodružství však zůstává. Škoda jen, že inscenace postrádá emotivnější podání i motivace postav. Šimon vykonává vynucené úkoly bez zřejmého vztahu k trojici zadavatelů, jen vůči rosomákovi se projeví jako soucitný partner, a ani ve vztahu otce a syna či v jejich vztahu k přírodě nedojde k žádnému výraznějšímu vývoji – krom toho, že Šimon už umí rozdělat oheň. (LR)

SPOLEK TMEL Praha: Pelech (autor neuveden, režie: Viktor Prokop)

Uprostřed jeviště stojí vyvýšený stolec na tenkých nohách s několika vrstvami barevných pláštíků, na nichž se odehrává děj, okolo v půlkruhu řada nižších stolků. Fantaskní hmyzoidní bytosti na drátěných nožkách se vynořují ze tmy, bojují mezi sebou a na konci svého výstupu odplouvají na některé ze zmíněných pláštíků do přítmi menších stolků. Do děje vstupuje i jakýsi kostěný dravec, laminátové potvory, oživlé balvany a tři záhadní humanoidní poutníci putující prostorem. Hlavní linie děje se točí kolem beruškovitého tvora, který na začátku přijde o svou „ulitu“ (snad to má být onen titulní pelech) a po četných dobrodružstvích získá novou, pevnější a cennější tím, že si ji zasloužil.

Děj je poněkud rozplývavý, neurčitý, nepřilíh čitelný, ale má svou vtahující magii, umocněnou soustředěností obou herců. Děti jej fascinovaně sledují. (LR)

JAKÁ DIVADELNÍ INSCENACE PRO DĚTI A MLÁDEŽ TĚ V ROCE 2025 ZASÁHLA, POTĚŠILA, DOJALA, POBAVILA?

Viděla jsem toho dost a nebylo to špatné. Ale opravdu velký dojem, který zatím nemízí, na mě udělaly dvě inscenace, obě pro mládež. Jednak **Maryška** mladých divadelníků z Brna, ze souboru Frgál na nitkách. A pak **Proměna** divadla Drak z Hradce Králové. Teda, o obou inscenacích by se toho dalo napsat hodně. Byly nejednoduché, překvapivé, potěšující, nádherné. To jsem si užila!

Blanka Šefrnová

Nejsilnější letošní zážitky byly tři. **Maryša Vávrová** je strhující tragický obraz chyby, pramenící z víry, že člověka lze zlomit a zvyknout se dá i na šibenici, „figurovaný“ kombinací loutek a výborného herectví s mrazivým smyslem pro humor; dedikované dětem od 10, řekl bych ale spíš mládeži od 15 let. Inscenace **Jabka** choceňské Hany Voříškové a hradecké Markéty Stránské je nenápadné, ale mistrovské nahlédnutí do generace opakovaných rituálů všedního života, provedené nenápadným, ale mistrovským herectvím, které jakoby ani herectvím nebylo; leč je. Tou třetí a čtvrtou je **Černý partyzán** pražského Minoru, velkorysý nepatetický obraz člověka, který se stal hrdinou, ač byl Rom, a groteskní obrázek z dob pozdního socialismu **Soudružky s kroužky** nezávislé skupiny Dominika Migače, Marty Hermanové a Jana Pichlera. A za zmínku stojí i **Golem** pražského Divadla v Dlouhé (včetně v něm brilantně odehraného staroloutkářského Fausta), magicky otevírající mýtus pražského židovství.

Luděk Richter

Z toho, co jsem viděl se mi líbilo „alterňácké“ představení Damúzy **Ovečky: Frnklasem** – kvůli nápadům, jak jinak s loutkami i věcmi, to by mohlo děti bavit... Z divadel hraných dětmi inscenace ZUŠ Most: **Budu** – fakt hezky zahraniá konverzace (leč i malé monology atd.) čtyř dívek řešících, jak to (asi?) bude či může být či mělo by být s nimi jako děvčaty, ženami, studentkami atd. atd. v životě dál; ZUŠ Louny: **O čem ptáci v letu sní** – jen kluci, pro mne osobně (nezobecňuji!!!) spíše temné téma – já ho četl jakože Za společenského... si prostě můžeme sami; ZUŠ Ostrov: **Rozdvojený svět** – de facto docu-divadlo o (ú)tlaku za totáče na základě skutečného příběhu.

Josef Valenta

Jabka Hany Voříškové a Markéty Stránské. Dojmemné vyprávění provoněné jablky, které diváka okouzlí prostotou a moudrostí a vtáhne ho do vzpomínek, je doplněno živým hudebním doprovodem a jednoduchou a vkusnou stínohrou. **Maryša Vávrová** Tomáše Hájka. Nové pojetí Maryši z pohledu jejího muže. Překvapivý je drsný čin zoufalého člověka. Výborně zahraniá, zajímavá scéna i loutky. Velmi působivé je i podkrkonošské nářečí, kterým nás diváky oslovuje.

Věra Čížkovská

Z loutkových divadel, které jsem viděl, mě letos nejvíc – a to o mnoho koňských dělek – potěšila **Maryša Vávrová** Tomáše Hájka z Poniklé. Vtipná, nápaditá, herecky i loutkářsky neobyčejně působivá. Úhel pohledu na příběh je poněkud neobvyklý: tentokrát okem Vávry. Vážný a taky možná ne zcela vzdálený pravdě, pohled stářím a skepsí poznamenáného muže. A aby té vážnosti nebylo moc, tak v pravý čas přichází odlehčení formou, nevím, jak bych to vyjádřil nejpřesněji..., asi parodie na současnou reklamu. Ale je to parodie plná čistého humoru, který dnešní, už málo se vyskytující parodie, dosti postrádá. Tomáš Hájek je pro mě největší tvůrčí osobností amatérského loutkového divadla posledních deseti let. A dost možná nejen amatérského.

Karel Šefrna

Inscenace, které mě potěšily, byly tři. **Kdyby tisíc ježibab** souboru Rámus z Plzně mě zaujalo především tím, že jde prakticky o jediné mezigenerační divadlo, které jsem viděla. Pokud dobře počítám, účinkovaly zde tři generace. Jednotlivé symboly byly funkční a čitelné – i když by místy snesly drobné zpřesnění, aby divák nemusel tápat. Rodinné vztahy a hierarchie mezi hráči byly vrstevnaté a z jejich vzájemného postavení přirozeně vycházelo jednání všech postav. Už to vypadalo, že vše směřuje ke katastrofě, ale díky schopnosti čarodějnice proměnit násilí v poezii došlo k obratu – a spolu s ním se proměnily i rodinné vztahy. Autentičnost herců, kteří jsou skutečně rodinou, ještě podtrhovala opravdovost sdělení a zároveň zdůrazňovala nesmyslnost hrozby války. **Jabka** Hanky Voříškové mě potěšila svou obyčejností a lidskostí. Bylo příjemné sledovat, jak někdo, tak soustředěně loupe jablka, a přitom jakoby mimochodem vypráví prostý, ale hluboký příběh. Vyprávění je ilustrováno různými obrazy – stínohrou, dialogem s vnučkou, hudbou klarinetistky sedící mimo scénu, která se do děje zapojuje i slovem, avšak nerealisticky jakoby „zvenci“. Vše působí samozřejmě, klidně, a přitom nechybí humor. Díky odstupu, s jakým je příběh vyprávěn, se otevírá prostor pro osobní asociace a vzpomínky diváků. Jevištní prostředky nepřebíjejí hloubku sdělení, naopak ji podtrhují – zejména onu „absurdní moudrost“ rodinné tradice: Vždycky se musí sníst starý chleba, takže se nikdy nejí ten čerstvý, který je nejlepší. Stejně je to i s jablky – ta pěkná se nechají „na potom“, až nakonec shnijí. Celá inscenace vede k zamyšlení, zda by nad slepým následováním tradic neměl zvítězit zdravý rozum a plnost života, pokud tyto zvyky devalvují přítomnost. V **Ma-**

ryše Vávrové Tomáš Hájka z Poniklé jsem si užívala hojnost loutkářských prostředků i Hájkovo výborné herectví. Bavilo mě také, jak se posunul od klasické interpretace – hlavní trpitelkou není Maryša, ale Vávra. Tlak okolí, který ho donutil vzít si Maryšu za ženu, jej nakonec přivedl až k vraždě. Vznikla tak psychologická sonda do zoufalství muže, který se sám stává obětí. Loutkářské prostředky skvěle slouží k dokumentaci příběhu – jsou voleny s citem, na pomezí realismu a stylizace. Jednotlivé scény mají jasný dramatický vývoj a zoufalství se přirozeně stupňuje, jak se na klasické drama sluší. Vtipné reklamy na mošt (Vávra vlastní moštárnu) příběh odlehčují a vnášejí humor i do vážných situací. Stylizace nářečím pak dodává inscenaci výrazné koření.

Mirka Vydrová

Za sebe hlasuji pro Myšmaš ZUŠ Turnov: **Orfeus** a Na paloučku, ZUŠ Petra Ebe-
na, Žamberk: **Podejme si tlapku**.
Alena Crhová

V roce 2025 mi patrně nehlubší divadelní zážitek přinesla dvojice inscenací, jež jsou určeny spíše pro větší děti či mládež a asi nejvíce je ocení dospělí:

V inscenaci Hanky Voříškové **Jabka** dokázala autorka jednoduchým a citlivým způsobem zprostředkovat divákům svou vzpomínku z dětství, kterou s ní však, byť po svém, sdílel snad každý z nich. Připomněla jim jejich maminku, babičku či někoho jiného z rodiny, kdo z jablek uskladněných na zimu vybíral vždy jen ta nahnílá a vykrajoval je, aby se dala ještě použít. Dovedla je tak k otázce, která však neplatí zdaleka jen pro jablka: Máme si opravdu „to lepší“ nechávat až na potom? A nepřijdeme tím o to nakonec úplně?

V **Maryše Vávrové** Tomáše Hájka (Bažantova loutkářská družina z Poniklé) je jeden z nejznámějších divadelních příběhů vyprávěn v poněkud jiné podobě, z pohledu Vávry, který chtěl být své mladé ženě dobrým mužem, a když už to nešlo, poradil si s tím jinak. Děj je umístěn do Vávrovy moštárny, jednotlivá prostředí pro loutky jsou proto tematicky vytvořena z bedýnek od jablek. Inscenace je neobyčejně zábavná díky okouzujícímu hereckému projevu Tomáše Hájka, který zastává všechny role sám, a také díky spoustě jeho loutkářských vtipků a slovních hříček. Zbyněk Doležal

AUTOŘI PŘÍSPĚVKŮ

AC – Alena CRHOVÁ, odborná pracovnice ARTAMA Praha

VěČ – Věra ČÍŽKOVSKÁ, absolventka VŠZ, herečka Praha

ZdD – Zbyněk DOLEŽAL, loutkář, poradce pro podnikatele, Plzeň

LR – Luděk RICHTER, režisér, divadelní teoretik, absolvent FF UK a DAMU, Praha

KŠ – Karel ŠEFRNA, lékař a loutkář, Svitavy

BŠ – Blanka ŠEFRNOVÁ, emeritní učitelka hudby ZUŠ, loutkářka, Svitavy

JV – Josef VALENTA, učitel pedagogiky, FF UK Praha

MV – Mirka VYDROVÁ, loutkářka, absolventka DAMU, Praha

Divadlo dětem, čtvrtletník DDD, vydává Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež DOBRÉ DIVADLO DĚTEM, Chopinova 2, 120 00 Praha 2, tel.: 222 726 335, e-mail: osDDD@seznam.cz. Toto číslo vyšlo k 1. zimnímu dni, 21. prosince 2025. MK ČR E 15172.